

МИТОЛОШКО – МАГИЈСКО ЗНАЧЕЊЕ НЕКИХ БИЉАКА И ЊИХОВА ГАСТРОНОМСКА ПРИМЕНА У ТУРИЗМУ И УГОСТИТЕЉСТВУ

MYTHOLOGICAL - MAGICAL MEANING OF SOME PLANTS AND THEIR GASTRONOMIC APPLICATION IN TOURISM AND HOSPITALITY

Милорад Вукић*

РЕЗИМЕ: Све биљке су магијске. Свака на чудесан начин израста из неорганске материје користећи као једину енергију сунчеву светлост. Употреба магијских биљака сеже у далеку људску прошлост, и може се уочити у свим културама. Биљке понекад знају да пуште подземне изданке у човековом телу да би у њему пробудиле снове, фантастичне слике и скривене моћи. Неке биљке у себи спајају бога и демона и означавају почетак алхемије. Пођимо од завијања дувана, теоистичког напитка бесмртности – чаја, исламског напитка – кафе, која активира онај окидач духа који свест држи у будном стању, какаоа који ће постати обележје једне паганске цивилизације, до бодлеровског хашиша који се маже на хлеб. Флора је служила као неисцрпно извориште магије, а тело је имало прилику да се упозна са чудесним егзалтацијама. Овај рад представља покушај искорача ка митолошком и магијском, које је стварно исто онолико колико је и сама стварност магична.

Кључне речи: митологија, магија, биљке, чај, кафе, какао, гастрономија.

ABSTRACT: All plants are magical. Each miraculously emerges from inorganic substances using energy as the only sunlight. The use of magical plants back in ancient human past, and can be observed in all cultures. The plants can sometimes grow into underground shoots in the human body that it woke dreams, fantastic images and hidden power. Some plants have both gods and demons and mark the beginning of alchemy. Let us start howling tobacco, beverage teoističkog immortality - tea, Islamic beverage - coffee, which triggers the release of the spirit that keeps the mind awake, cocoa, which will become a feature of a pagan civilization, to which hashish bodlerovs-

* Милорад Вукић, Висока хотелијерска школа, Београд, Србија; info@vhs.edu.rs

kog smear on bread. Flora has served as an inexhaustible source of magic, and the body had the opportunity to become acquainted with the wondrous exaltation. This paper represents a step forward towards the mythological and magical, that's really as much as the reality itself is magical.

Key words: *mythology, magic, herbs, tea, coffee, cocoa, gastronomy*

УВОД

Биљке представљају младост органског света; оне иако су без свести, ипак су организми пуни здравља и снаге. Том својом једрином оне, пак полако продиру све висе ка свести. У дрвету видимо несавршене људе, који управо као да оплакују своју злу судбину, што су својим кореном везани за земљу. (Р.В. Емерсон)

Биљке представљају складиште сунчеве енергије и чине основ опстанка како животињске, тако и људске врсте. Оне нам не пружају само храну, лекове, микро и макро елементе, већ и једињења која могу да промене свест, односно саму срж нашег постојања. Оне своје животне сокове црпе из тла у које урањају корењем и ризомима. Биљке понекад знају да своје подземне изданке пусте у човековом телу да би у њему пробудиле снове, фантастичне слике, а веома често и скривене моћи.

Овај непознати свет у којем се зачињу пијанства и измењена стања свести, истраживали су мудраци и лудаци, видовити и лаковерни, уметници и сељаци и сви су на свој начин стварали представе које су се тајно шириле у виду митологије и магије. Многе од тих биљака су део наше свакодневне исхране, напитци без којих не можемо да почнемо дан. Магијске биљке мењају наша чулна опажања, а тиме и начин на који посматрамо спољни свет. Ова измена у опажању доводи до промене у свести. „Када се затвори прозор са кога се пружа поглед на нашу свакидашњицу, стварност, једна друга стварност обузима нашу свест, стварност за коју нам наше искуство говори да је барем у тој мери стварна колико и наше свакидашње стање, ако не живописнија, стварнија”

Понекад читаве цивилизације користе стимулативна средства, исказујући тиме жудњу за неким другим светом или, пак, тегобе и мучнине због тога што живе у свету какав јесте.

Негде је то вино, негде ракија, кафа или чај или друге „тешке” биљке или биљне мешавине, супстанце које сврдлају и роваре телом да би изнеле на светло дана његове моћи, ограничења, богатства или муке дубоко скривена у ходницима подсвести. Многе од ових „блажених” материја одувек су служиле као утеха душама које траже свој излаз и чије је тело уморно од сопствене тежине.

Пут који води од биљке до њених учинака иде преко телурских молекула, сила мрака и подземног света и хемије скривене далеко од оцију, хемије јазбина. Биљка корењем упија земљине тајне које ће избацити из себе кроз лишће, стабљике и цветове када га људи буду помешали и почели да користе. У неким културама цветни лимбови упућују на места где душе пребивају у ишчекивању спасења, али и на оне мрачне пределе у којима Мојре ткају и лове људске судбине.

Биљке, радње са њима и њихове моћи најчешће представљају израз тежње, потребне да се проникне у скривене слојеве бића, да се зна по нешто о моћима које у нормалним условима нису приступачне људима.

„У биљкама се може наћи сва моћ овога света. Онај који познаје њихова тајна својства је свемоћан”.

Свет је река непрекидних промена. Само су промене вечне. Све што живи доживљава промене. На почетку свест се појављује из ништавила, потом се уобличава у човеку који доживљава свет и да би се на крају вратила у ништавило.

Како неки кажу промена је одређена божанским законима, а ипак се на промену може утицати. Ако познајете законе промене умећете и да га примените, управо то је начин на који настаје магија. Већина људи жели да буде задовољна својом стварношћу. Уколико нисмо задовољни, тада нешто не ваља и морамо мењати.

Морамо водити рачуна којим силама ћемо дозволити да потпомогну наше промене. Често умишљамо да промена може настати једино уз учешће богова и демона.

Обицно кажемо, кад видимо, да је неко нагло смршао, „Шта си то учинио, коју си магију користио или коју си дијету користио”, што указује да дијета има магичне моћи, односно „ствари” које је човек инкорпорирао у себе. Да ли је само дијета делотворна или сугестија која је деловала како на свест, тако и на подсвест. Жеља за бољим телом, профилем садашњице, истрајност, воља за променом, карактер или морални коефицијент појединих намирница.

У пантеону цвећа, лишћа и зачина или уопштено биља које очекује тело да би га ослободило тежине свакодневнице, биљке чаја, кафе и какаовца симболизује напитке и екстрате који се данас уобичајено припремају, док су у давнини биле предмет посебних митологија. Оне на сликовит начин представљају потенцијале тела, као и нужну тензију између душе и тела које ту душу у себи носи. Како рече Мицхел Онфрау у своме делу Ла раисон гоурманде „Као бојажљиви и суздржани, скоро хомеопатски покушаји, рајеви или нирване, као приступи сазнању које се клони бездана, као стремљења блаженим стањима, безалкохолна, стимулативна пића спадају у ред окрепљујућих средстава из породице непенти”.

Ова средства никада нису била привлачнија и неопходнија него данас. Замислите наш свакодневни живот без кафе, чаја, какаоа, чоколаде и других изведених производа од њих. Замислите доручак у неком хотелу без ових некад божанских, а данас народних напитака. Ова три основна напитка представљају производ случаја и култивизације, знања, вештине и домишљатости, резултат споја алеаторног и обрадиве кодификације. Ово је разлог при објашњењу њиховог настанка што се прибегавало митологијама, причама које су копале по најдубљим слојевима душе. Ова три казанчића испуњена „светим” течностима омогућавала су борбу против смрти и њених симболичких облика, као што су сан, поспаност, умор и обамрлост. Ови „космички” напици који се одупиру деловању Танатоса и његовог брата близанца Хипноса, усавршили су људи одлучни да се одупру ентропији. Попут метафизичара они су своје тајне напитке чували и само „одабраним” давали, како би доказали да су бар на кратко ове паклене силе обуздали.

Зависно од културе, сваки од ових напитака има своју моћ и магију која прожима читаво човечанство и заједнички је именоватељ многих дружења као што су coffee break, tea party, chocolate party, five o'clock party, breakfast, итд. Неки угоститељски објекти по овим напицима носе име: кафана, кафе посластичарнице, кафеи, чајдзнице, итд.

Из изложеног се може закључити зашто су биљке са невероватним магијским моћима служиле у праксама и церемонијама магичара, исцелитеља, шамана, врача и других и због чега су оне одиграле важну улогу у мистичним култовима.

МАГИЈА КОЈА СЕ ЗОВЕ ЧАЈ

По легенди свакако треба споменути великог кинеског изумитеља напитка бесмртности и таоистичког надахнућа Чен Нунга. Одвратног, ружног цара по миту брата Минотаура, који уместо да лута хеленистичким ходницима и лавиринтима, он подучава кинезе пољопривреди, медицини, вештинама обрађивања земље и гајењу биљака. Чен Нунг сваком саветује да прокува воду пре употребе. Управо мит га и приказује у тој полуфармацеутској форми. За многа важна открића више дугујемо случајностима, односно алеаторним силама, него неким чврстим рационалним пројектима. У овом случају се побринуо поветарац откинувши са оближњег дрвета један лист кога је мајка природа спремила да и сам падне, али уместо на земљу право у цареву посуду вреле воде. Мудри цар је сачекао да види шта ће испасти. Учећи од најбољег учитеља, природе, сачекавши да се лист натопи и пусти своју магију, Чен Нунг окуси течност. Нешто се отвори у њему, и избистри му мисли и он свати да је то добро. Овај спинозистички приказ „оприрођене природе” свиде се цару, па је своје знање пренео и другима, а од Кине начини прву земљу у коју ће ова благородна алхемија ухватити корене и довести до чајне церемоније, лековитих мирисних напитака. Чајни врт је најсветији простор у храму „лишће је храна слична нектару, а берба је обред достојан древних приказа”.

Свакако треба споменути још једну причу чудесни поступак и још чудесније моћи чајне биљке. Ради се о симболичком гесту индијског принца Дхарме (Бодхидхрама).

Овај хиндуистички великодостојник провео је младост бурну у лагодном и развратном животу, зато га сматрају претходником Св. Августина. Једног дана Дхарма је зажелио да оконча са распусним животом, удељена му је милост и преобратио се у лутајућег монаха. Да би окајао грехове, принц је одлучио да се посвети, искључиво молитви 24х дневно.

Није спавао, дремао или одмарао, само молитва, медитација, и ништа друго. Од тада се у будизму савршени сматрају они који никада не трепћу и по тој особини их лако можемо препознати. Легенда каже да никад нису видели да је нешто појео, да се осмехнуо, нашалио, да се одморио, или било шта урадио, што би га одвратило од дате заклетве, односно завета.

Искушења су небројена, понекад тело остаје нејако пред природним силама. Дхарма је заспао, и у једном тренутку је прокоцкао сав свој стечени ми-

стички капитал. Као и увек, Хипнос је однео победу, лепи еденски снови су се распршили, завет је прекршен, а осећања кривице постаје велико. Све ће ово утицати да наш јунак осакати себе.

Узеће нож и одрезати очне капке, а затим ће их закопати у земљу, тако силом прилика никада више неће заспати. После више година обишао је место на коме је покопао део свог тела. Уочио је један жбун чији су га листови подсећали на очне капке, биљка је изникла из расада закопаних кожица. Дхарма је сажвакао неколико листова и открио магијску причест која је омогућавала очима да непрестано буду отворене. Осетио је да му се тело и душа надимају од неке веселе снаге и енергије.

Веровао је у окрепљујући стимулативни учинак биљке чаја и користио је у сотериолошке циљеве. Говорио је својим ученицима „узмите пијте”. Од тог часа будизам и чај су почели да се шире Кином. Дхармино прво причешће био је чај и лепиња. Припрему чаја династија Минг довешће до савршенства односно чајну церемонију претворити у духовну вежбу симболичког значења, не само за једну културу, него и шире. Шоља чаја представља огледало душе и културе која ју је и изнедрила. Чај је пут којим се стиже до мудрости зена. Од Чен Нунга преко Дхарме до обичног корисника, у домаћинству или угоститељству, службеника тејизма, чај ће остати духовни агенс високе засићености које ће освојити свет. „Мало предмета, нимало речи, али зато обиље, безброј знакова који упућени лако могу дешифровати, а који се за неупућене граничи са бесмислом и апсурдом. Суштину тејизма најбоље је формулисао Сен Рикју, изједначавајући дух чаја са четири основна начела: складом, поштовањем, чистоцом, и спокојством”.

НА РАЗДЕЛУ ЗЕМЉЕ И ВАЗДУХА

Људи су смртна бића, и нису у стању да се са тим помире. Зато ће нектар и амброзија искрсавити као спорадични фантазми у свим културама. Божански напици, магијске биљке, небеска храна, мрачне дубине, итд. су бројна сродства која поклањају бесмртност у недостатку неког опипљивог успеха пред том страшном и неумитном коби која се зове смрт.

И пре египатских времена човек је био закупљен мишљу, ако се мора умрети које би материје ваљало унети у тело и помешати их са крвљу како би се спречило да се наше животне текућине не згрушају. Који су то сокови, есенције, концентрати, течности који располажу снагом, виталношћу и магијом довољно да омогући сталну циркулацију животни ток смртним бићима. Стари грци имали су воде Лете које су довољне да све заборавимо и тиме поништити наш труд што смо га уложили у пружању отпора наумољивом и „праведном” Танотосу.

Биљке су неисцрпно извориште маштарије и симбола. Са својим корењем које се храни земљом и мрачним хтонским силама, са надземним делом, а посебно с цветовима који се пружају ка небу и светлости оне на свој начин причају о везаности за земаљски свет, али и о тежњи ка небеском, о двострукој природности подземним силама и еманацијама етра.

На разделу ових двеју материја земље и ваздуха, натапана влагом, биљка се може претворити у преносиоца магичних дејстава. Да би то постала, довољно је да јој људи исцеде сокове проникну у њихове тајне помешају моћи и дођу до магијских течности које ће се тако преобратити у метафизичке напитке.

Већина биљних сокова носи у себи животне моћи. Будући сперматофоран, он је попут неког психопомпа. Све ово указује на онај значај и пажњу сто су је алхемичари поклањали биљкама, и не само биљкама него и минералима, одабраним моћима да пружи одговор на вечни филозофски проблем-како доћи до еликсира бесмртности. Осим филозофије једна друга дисциплина озбиљно се бави овим проблемима, а то је гастрономија која је многе тајне напитке и плодове природе социјализовала и приближила обичном смртнику кроз једну од својих грана, туристичку гастрономију.

У било ком хотелу можете да уживате у многим плодовима и еликсирима, у скривеним моћима сложеним на тањиру што их је за вас спремио велики мајстор гастроном да ојача ваше скривене жеље и потенцијале, отера тугу, и размишљања да вас вине у висине Олимпа, тамо где борави Гастреја и хедонистички анђео. Свако претерано опуштање баца нас у бездан, и наручје Хада. Да ли је скромност, опрезност, умереност, хедонизам по мери човека, један од елемената еликсира бесмртности. Ова тајна могла би се проучити једино посредством гастрозофије која у себи мири пантеистичка и виталистичка порекла и гледишта.

Један напoлитански писац из 16. века Ђан-Батиста дела Порта усавршио је чудновату науку Фитогномонију. Он је пошао са становишта да биљке поседују лековита својства, да се у природи за сваки отров може наћи против отров, и да је инстинкт омогућио животињама да додју до тог сопственог открића. По овој теорији форма је носилац значаја. Ако нека биљка својим стаблом, цветовима, листовима, односно својом анатомијом подсећа, тј. асоцира на облик: зуба, ока, прста, срца, итд. то це значити да је ова нарочито подесна за његово лечење. Фитогномонија као и опотерапија Браун-Секара, који се залагао за коришћење биљних сокова, неће оставити трајног и видљивог трага у европској науци.

МАГИЈА КОЈА СЕ ЗОВЕ РАКИЈА

У својству фармакопеја и сотериологија душе и тела, биљке су извор надахнућа чија је магија и тачна комбинација даје изванредан резултат. Један од таквих плодова биће и ракија чије име довољно говори о фантазијама и жељама којима ова мешавина може да удовољи. Свакако треба напоменути да значајан део профита и задовољства у угоститељству лежи на овој „ђавољој” течности. Аква витае-вода живота како су је звали алхемичари рађа се из везе ватре, воде, односно биљног сока. Сила и моћ жестоког пића параће утробу попут мача. Најмања количина алкохола садржи у себи невидјену количину моћи и енергије. Ту магију подариће нам дестилација.

Ватра која загрева дестилациони суд произвешће вреле сузе дестилата које се цеде кроз закривљену цевчицу, да би „Врага” затворили у боцу и послали у

угоститељске објекте да шири своју магију и моћ како на појединце, тако и на групе преводећи их у друге светове и откривајући им невидјене ствари.

Зато су криви Арапи и алхемичари изумитељи дестилационог суда који вековима не мања свој облик. У завијуцима и спиралама „лажном лавиринту који има задатак да успори течност обавиће се хлађење и формирати укус. Отуд и навика да се чашица алкохола помирише. Нос и душа биће заголицани тим испарењима, извором пролазних задовољстава која ће потрајати колико и сећање на њих под условом да не произведе последице.

Кроз специфичну тежину измрене течности алхемичар-казанција прати и проналази једно начело. Подсетимо се Платонових речи: „Есенција, чиста етерична форма екстрахује се из лимбова језгра материје у које пребива. Док атоми плешу, а молекули вибрирају, мирисни ароматични екстракти попримају магијска или злокобна својства. Они ће располагати моћима да продуже живот, одагнају смрт, поврате изгубљену енергију и сачувају снагу организма. Као вода живота, они у течној покретљивости крију силе којима се живот манифестује. Све ово указује, да кроз дестилацију, биљке жртвују своје природне моћи у корист нових могућности, других потенцијала. Овим необичним поступком, квинтесенцијом лукавости ума, човек разградјује оно што је природа, односно Бог нашли за сходно да створе. Ова трансцедентална форма завршиће стешњена у бачвама или провидним боцама мирна и успавана чекајући прилику да нас понесе тамо где „душе вечито плешу” бар на тренутак. За угоститељску делатност веома је важно споменути Св. Патрика, свеца по вокацији, преобраћеника, који је 432. године стигао у Ирску из Египат, где је ширио Исусову веру, који је у свом пртљагу донео нови дестилациони суд. Помоћу тог апарата, донетог са истока, обавиће дестиловање житне шире, коју ће назвати уисге бетха сто на шкотском језику знаци „света водича”. Али то је тек почетак. Када је 1170. године енглески краљ Хенри ИИ освојио Ирску дозволио је својим војницима да у једној опатији, где се дестиловање још обављало према обреду Светог Патрика, експериментишу са пићем. Осокољени овим напитком, ратници су осетили да им на леђима израстају крила, и да постали нека врста паганских анђела.

Натопљени изнутра овим магичним напитком, били су у стању да лете као стреле-то *Whisk* на енглеском. Уз помоћ Светог Патрика откривена је магична течност која је добила име виски. На овој основи уследиће велики број пића: коњак, армањак, калвадос, рум, џин, водка, текила, која у себи хармонизује и здружује грозђе и јабуку, шећерну трску и кромпир, агаву, и све могуће плодове и корење. А шта рећи о правом леку „инфузији званој црмничка ракија и вино. Магија која нас је соколила веома често.

Тело је дестилациони суд, људска машина која дестилује и претвара молекуле алкохола у потенцијалну експлозију. Многи у осећању тескобе и незадовољства животом, своја егзистенцијална питања решавају алкохолом. Осуда била теолошке или медицинске природе, гласи: „ватра очекује све који су згрешили уз чашицу пића, јер су тиме у себи ослободили животињске нагоне, разбудили опасне животне силе и пристали на учешће у дионизијским играма”. Сва алкохолна пића су магијски и животни напаци, чудесне супстанце које дају брзе и поуздане ефекте и резултате.

Дух вина је сличан етру, гори без пламена, и не одаје топлоту исчезава тихо у прозирности усисан ваздухом, помешан са њим успиње се ка небеским пределима, где пребивају дестилације дестилата, естраховане и ослобођене алкохолне душе. Евапорат има у себи нечег магијског будући да представља неки простор који би се хранио алкохолним испарењима. Како рече Мицхаел Онфроу у лимбовима неба почива преостатак анђеоског удела. Дионизије и његове фурије налазе у дестилованом алкохолу и у угоститељству одвећ моћне слуге и савезнике. Јер, трговина са боговима се од најстаријих времена обављала посредством мириса и испарења. Ово још једном потврђује сродност између шпиритуса и спиритуалног, односно између алкохола и духа Дионисове крви и Аполонове надградње. С обзиром да се алкохолна испарења дижу ка небу, како оно делује на „тела”анђела? Јесу ли они у стању да осете магију пијанства, опијеност или припитост. Тетурају ли се небеским сводом? Алкохол душе облачи у тела, а дух у материју, па је то један од узрока њиховог пада (пали и посрнули анђели).

Опојна испарења доводе до трајних остећења менталних способности које су поклекле пред хедонистичким поривима. Сатана је алкохоличар велики део свог живота, пребива у свери „андјеоског етра”. Да нема зла свет би био блуатав односно недостајала би му половина разлога за постојањем.

Посебну пажњу свакако треба исказати појединим свештеницима и њиховој теорији и пракси стимулативних религија, поготово кад дају свој допринос процвату греха, попут опата Мезлијеа Шабера, врсног композитора и музичара Вивалдија (званог риђи свештеник), оца Жерома Мобера због успеха са Шатрезом.

У овом набрајању нисам спреман „прихватити грех”, а да не споменем првог у свештеничком сталежу оца Перињона хипотетичког и митског изумитеља шампањца. По неким записима свесредну помоћ пружили су му отац Ринар и отац Удар. Надам се да се драги Бог смиловао њиховим душама. Ја им уз добру чашу Шампањца одајем почасти на антички начин.

Треба споменути да је век Луја XIV био век шампањца, јер су монарх и бенедиктанац били исписници (1638–1715). Отац Перињон био је савременик Њутна. Први справља божанске напитке чији се мехурићи заробљени у нечијој души, дижу ка небу. А други изводи формуле позивајући се на воћке које падају. Док је Дени Папен размишљао како механички да овлада силама, Дом Перињон је тај исти проблем решавао са шампањцем и мехурићима. Тај магични напиток се сматра вином над винима, квинтесенцијом онога што одликује све Нојеве напитке. Он поседује све квалитете других вина, а нема ни једну од њихових мана. Шампањац је префињен, истанчан, моћан, особен, ароматичан, лаган, ствара веселост, светковину, радост, лаку омамљеност.

Не ствара пијанства из којих би проговорио простакулук, и вулгарност, и не открива мрачне стране душе, али ипак је магичан, што већина жена потврђује.

Присуство шампањца у угоститељству преображава материју дарујући јој вечни дар лакоће и хедонизма. На списку таштина он симболизује ефемерност кратковечност. А шта је човек, ништа више од мехурића сапунице, односно шампањца. *Quis evadet?* (Ко је умакао) „Мехурици шампањца су мета-

фора невоља човека лишеног Бога по Паскалу, али спинозистичке теорије о детерминизму- поковавању нужности”.

Савременик шампањца био је и Лајбниц који је могао да напише манифест узаврелости, бревијар шампањцу уз сву његову „вртоглавицу”.

Дом Перињон је симболична, магична, барокна појава на које се од свих вина најбоље види учинак култивисања. Предање каже да је остао слеп пред крај живота, и ненадмашан у вештини комбиновања различитих врста вина. Губљење једног од пет чула била је цена коју је морао да плати за савршенство једног од четири што су му преостали. Ово што одликује магичност шампањца је страст према ваздушастом и лаком, равнотежи, пуноћи, празнини, живота и смрти, при чему се целина разлаже. Ово је услов да ово вино пева у чашама, односно исказује специфичку реторику између душе и тела, агзалтирајући тај неопипљиви и невидљиви део нас ка небу. Пјер Жан Жув ће за шампањску мелодију рећи да симболизује „живот супростављен греху”.

Не треба заборавити да су људи у ишчекивању вечног живота, анђеоске среће и у тренуцима тешке туге, често у ракији налазили оно што им теологија није била у стању да понуди. Па отуда она народна „свако бира водицу за прочишћење према својим склоностима”. Сва ова пића највише учинка и магијских дејстава имали су према вулгум пецус који је своју муку хтео да удави у боци и тиме надје утеху. Многи душебрижници су говорили да радост треба свести на најмању меру. По њима испадало је да би требало умрети још за живота, да не буде прекасно. Односно, не пити и не јести или ако се већ мора, онда само оно најважније, сва задовољства што нам их пружа гастрономија, сматрати грехом са посебним осећањем кривице, које ће огадити уживање у јелу и пићу.

Много књига је посвећено „*Artes moriendi*” који позивају на уметност суздржаност и скромност. Једног од заговорника посних идеала (Луиђија Корнара) Ниче ће касније, из чисте спрдње цитирати пошто се приволео трезвености након четрдесет година проведених у разврату. Воистину, никад није касно за преобраћење. Немојте да пијете и једете прекомерно и више него што је неопходно, јер зубима копате сопствени гроб. Хтели или не, морамо веровати у судбину која је од нас направила метиљавка или хедонисту.

ЗАКЉУЧАК

Како рече др Кристијан, реч пручавање магијских биљака је пустоловина која води далеко изван међа академских наука. Према предању човек је из непроменљивог стања раја крочио у свет промене. Једном кад је искорачио више није било повратка. Пријатна сећања дубоко запретена остала су у подсвести, тако је почела потрага дуж линије која води натраг у то блажено стање. Пручавајући неке магијске и гастрономске биљке, човек наилази на очаравајући и шаренолик опис неких мање познатих подручја људске културе. Сви доживљавамо свет на себи својствен начин, а исто тако уобличавамо и стварамо слику о њему. Уколико нисмо задовољни са стварношћу тад треба нешто мењати. Човек обично сматра да промена може настати уз помоћ бого-

ва или демона. Магијске биљке су за магичара оруђе којим се служи да би променио стварност. Зависи од магичара да ли ће оне бити употребљене у лоше или добре сврхе. У овом раду нисам се бавио антрополошким и етнофармаколошким употребама биљака. Антропологија изучава људску културу, док етнофармакологија се бави изучавањем употребе фармаколошких активних супстанци у одређеним културама.

Савремене лабораторије данас могу проучити било коју материју и тачно нам дати која то супстанца делује на људску психу. Без обзира колико се наука трудила да одређене заблуде оспори, оне и даље живе и имају потпору у народу. Многе представе о биљном свету су типично дечије, али им не можемо одрећи топлину јаких, искрених осећања, као и лепоту смеле замисли. Ове особине привлаче неоодољивоим силом и данашњег рационалног човека.

Магија означава свестан покушај да се стално променљиви свет преобликује како би се постигао одређени циљ. Магија се ослања на оне силе универзума које нису видљиве просечном човеку и разумљиве. Да би се овим силама управљало потребно је знање о унутрашњим односима између ствари и њиховог надчулног деловања. Због ових својстава и начина деловања може се са сигурношћу рећи да је гастрономија магијска наука која користи скривене силе универзума за одржање живота човека. Њене магијске моћи обилно се користе у задовољењу госта, док хедонистички анђеоло задовољно лепрша изнад столова ширећи опојне мирисе. Магија мириса, укуса и доброг вина егзалтира душу до рајских вртова. Гатсрономска магија је мост ка другачијим стварностима. Велики мајстор, гастроном додаје тајни еликсир који ће нам променити стварност и подсетити нас на давно изгубљене рајске вртове. Магија чаше и тањира је једна од најјачих. Глад и најмудрије рибе натера на удицу. Свакако треба споменути још једног чаробњака без којег овај пир не би био потпун, а то је ресторатер. Црни или бели маг, особа која умерено или неумерено пуни чаше и тако директно утиче на нашу стварност. Где има добрих чаробњака има и злих. Добронамерна магија и зло чаробњаштво само су два пола једне целине, одржавајући тако драму постојања и игру између Богова и демона, уважавајући свети дух Гастреје, крећући се између Еутерпе и Терпсихоре. Кад год би се радило о махнитости и тајанству, о преливању и колању ослобођене енергије Дионизије је био на дохват руке са својим сатирима по којима ће једна дивна, магична, медитеранска, и баштенска биљка понети име „Сатуреа хортенсис/С. Монтана“. Поред чубра треба споменути још многе магичне биљке које су свакодневно присутне у гастрономији, као што су: ловор, рузмарин, босиљак, бели лук, анђелика, селен, мајчина душица, мајоран и оригано, жалфија, нана, матичњак, маслина, гљиве, дивља салата, ђумбир, морач.

Овај мали избор гастрономских магијских биљака, указује да аутор нема претензије да се бави „правим“ магијским биљкама, које се означавају као халуциногени, психоделици, антеогени, психотомиметици, психодислептици, или екстатичи.

Алберт Хофман који је открио и проучавао магијске дроге Мексика дао је веома прикладан опис халуциногена: халуциногени се издвајају од свих осталих психоактивних супстанци, својим изузетним деловањем на људску

психу. Они узрокују радикалне психолошке промене које су повезане са измењеним доживљајем времена и простора, основних категоријама људског постојања. Чак и свест о сопственој телесности и сопственом идентитету се драматично мења. Многе културе сматрају да су биљке, које су у стању да изазову таква стања код људи божанске.

Божанске или не, ове биљке се могу применити независно од магијских радњи. Неке од њих имају своју примену и у гастрономији.

Улога биљака дубински је утицала на народну душу кроз векове стварајући недоумице и митове, и придајући природном свету натприродна својства. У праисторијском периоду биљке представљају један битан културни момент њиховог древног живота. Решавају проблем бесмртности душе умрлих људи које се усељавају у биљни свет, који живи, расте, и никаквог гласа не даје од себе. Такав биљни свет је представљао наставак посмртног живота човекове душе.

Све наше биљке можемо поделити у три групе. У прву групу спадају биљке које познајемо, још из наше карпатске пра домовине. У другу спадају оне биљке које упознасмо миграцијама и доласком на Балканско полуострво. Трећу групу сачињавају биљке које упознасмо после великих географских открића. Свака од ових биљних група има специфичан утицај на живор, обичаје, навике и мит нашег народа.

Биљке треће групе претежно имају привредни карактер као што су кукуруз, дуван, кромпир, парадајз, итд. или су украсног и делимично привредног карактера.

Ова група биљака долази у додир са нашим народом, кад је већ завршила свој митски период. Ово је разлог што оне не остављају никаквог трага у митским причама и играју подређену улогу у легендама и песништву, док су у гастрономији почеле доминирати као храна и основ за преживљавање. Свака од ових биљака у својој домовини има мит и легенду која се није проширила на остали свет, заједно са њом.

Биљке друге групе су биљке Балканског полуострва и истока. Оне су заоставштина старих Трачана, Хелена и Римљана, или су дошли са истока преко Византинаца и Арапа.

Са доласком на Балканско полуострво, утицањем хришћанства почели смо заборављати на наше Богове и митове.

Процес потискивања сопствене митске творачке силе потпомогли су хеленски, римски, источњачки, класично обликовани митови, који неодољивом силом продиру у наше митске умотворине, мењајући им форму и садржину. Отуда је улога карпатског и балканског биља мала у митским умотворинама, али и веома претежна у хришћанским легендама, у народном песништву, народној медицини и гастрономији.

Свака биљка има своје значење и мит у народном веровању. Те митолошке карактеристике биљака, различите су од народа до народа. Јабука и смоква сматрају се дрветом сазнања и праотачког греха. Код старих народа смоква је била симбол рађања и плодности. Кип Пријапа био је грађен од смоквиног дрвета. Смоквин лист беше прво одело грешног Адама и Еве. Бор код свих народа представља бесмртност душе и вечности. У старој Грчкој посвећен је

богињи Кибели. Брест је посвећен Морфеју и синовима. Дуња је посвећена богињи Афродити. Код старих грка служила је као залог љубави. Митологија је пуна различитих значења појединих биљака, што зависи од народа, до народа, али највећи утицај су извршили грчки и римски богови потискујући домаће.

У сусрет неким бољим и новим временима треба понекад застати и загледати се у митове и легенде. Они бришу суровост данашњице и враћају нас у магловите приче када времена разговарају без оштрих међа садашњег и прошлог.

ЛИТЕРАТУРА

1. Lambert Ortiz, E: Enciklopedija bilja, mirođija i začina, Zagreb, 1998.
2. Messegue, M.: Vratimo se prirodi, Otokar Keršovani, Opatija 1972.
3. Nussdorfer, N.: U carstvu začina, Droga Portorož, 1991
4. Софрић, П.: Главније биље у народном веровању и певању код Срба, Св. Сава, 1912
5. Voloik, J.; Stodola, J.: Herbs and Cahton editions, Prague, London, 1998
6. Вукић, М.; Ђуришић, Б.: Поврће, храна за дуг живот, ВХШ, Београд, 1995.
7. Вукић, М.; Ђуришић, Б.: Зачини у гастрономији, ВХШ, Београд, 1995.
8. Witeman, K.; Basil, Lorenz books, London 1997.
9. Witeman, K.; Rosemarz, Lorenz books, New Zork, Sidney 1997.
10. Zaninović, m.: Vegetarijanska kuhinja, SNL, Globus, Zagreb 1985.
11. Кристијан Реч, Ритуална употреба биљака, ИП Бабун, Београд 2001.
12. Вукић М.: Историјско-митолошко значење неких зачинских биљака и њихова гастрономска примена, Хотел Линк 2, Београд
13. Вукић, М.: Гастрономија И, ВХШ, Београд 2008.
14. Вукић, М.: Гастрономија ИИ, ВХШ, Београд 2008.
15. Вукић, М.: Националне гастрономије, ВХШ, Београд, 2008
16. Вукић, М.: Основи гастрономије, ВХШ, Београд, 2009.
17. Вукић, М.: Салате, Завод за уџбенике, Београд, 2006.